

Bu konuya zaman zaman dönüyorum. Burada *ortogonal erk* diye bir kavram üföreceğim, onun için yeniden geldim.

Bizimkinin hedeflediği modern toplum, bireyi kendi hayatıyla ilgili tüm konularda serbest bırakır. İdealleri açısından bu güzel ve doğru. Bununla beraber sonuçları pek de hedeflendiği şekilde *farklı yaşama* olmuyor, çünkü bir yandan serbest bırakırken, bir yandan da sadece kozmetik açıdan renklendirilmiş aynı hayatları, diğerlerinden daha kolay yaşanır kılıyor. Misalen bir Kızılderili gibi düşünmek ve yaşamak mümkün, buna kimse karışmıyor ama bu hayatı çocuklarınıza aktarmanız neredeyse imkansız, çünkü modernliğin renkli dünyası, televizyonu, Facebook'u, envai çeşit şekerleriyle çok daha cazip bir hayat sunuyor. O hayatın pençesinden kurtulabilen eser sayıdaki insan dışında hepimiz, en fazla kafasına tüy takıp Kızılderili numarası yapan modern insanlar olabiliyoruz.

Bu başlıbaşına *gelişme* ile açıklanabilecek bir mesele değil. Çünkü bize neyi düşünmemiz gerektiği de buyuruluyor, nasıl yaşamamız gerektiği de aşağı yukarı belirleniyor, hemen bütün demokrasilerde seçenekler sınırlı, ben herkesin Kızılderili gibi yaşaması gerektiğini savunamıyorum, çünkü sayım az ve fikrimi dayatacak mevki, medya, servet, askeri güç gibi cihazlar ancak modern toplumla uyumlu olursam bana veriliyor. Kızılderili olarak sadece müzeli olabilirim, zaman zaman insanlar gelsin ve beni seyretsin, sonra birbirlerine anlatıp eğlensinler diye... Veya daha kötüsü şeytanlaştırsınlar ve düzenlerinin tanrılarını aklayıp paklasınlar diye.

Gördüğüm okuduğum kimsenin umurunda değil ama bu *yeknesaklaşma* önümüzdeki yüzyılın en önemli meselesi gibi geliyor bana. Kültürler sadece ticari olabildikleri ölçüde yaşasın ve insanlar müşteri olabildiği ölçüde farklı olabilsin. Müşteri olmaktan alıkoyacak herhangi bir gelişme *bir şekilde* boğulsun. İnsanlar çemberin dışına çıkmaya *bir merak* başlasın ama devam ettiremesin, çünkü gerçekten farklı hayat tarzlarını yaşamak için insanın ödemesi gereken bedelin en büyüğü olan *yalnızlığı* ödemek imkanı olmasın.

Kastım modern toplumu geride bıraktığı safhalardan birine götürmek için bahane üretmek değil, o sebeple devletin kültür taşıyıcısı olmaya soyunduğu İran veya bir ölçüde Türkiye gibi bir düzeneğe bahane üretmek değil, modern toplumun kültür meselesini bireyin (veya ailenin) ihtiyarına bırakan prensiplerinin pek de hürriyetşahi olmadığını göstermek. Standart hayatlar yaşamak diğerlerine nisbetle çok daha kolay ve ucuz ve insanlar farklı olmayı becerecek, atalarından devşirdikleri dünya algısının istediği şekilde yaşayacak imkana sahip değil. Devletin bir kültür lehine diğerlerini ezmesi de çözüm değil, çünkü bu modern toplumun yumuşaklığını *değerli* gösteren, modern toplumu aklayan bir duruş; ağzını açanın (sanki tüm dertlerini çezecekmiş gibi) demokrasi edebiyatı yapmasının sebebi de alternatiflerin beceriksizliği.

Bu meselenin çözümü nedir? Kültür taşıyıcılığının yasama, yürütme, yargı ve medya gibi bir erk olarak tesisi ve yaşama biçimlerinin bireyler yoluyla değil, bu erki taşıyan cemiyetler yoluyla korunması. Bu tüm erklerin birbirinden olabildiğince ortogonal konumlandığı ve fonksiyonlarına göre şekillendiği bir toplum düzeninde olabilir. Ekonomi, güvenlik, denetim, kültür, medya erklerinin ayrı örgütlen-

melerle toplumda varlığını sürdürdüğü ama herkesin bir şekilde bu örgütlenmelere mensup olduğu bir toplum. Her insanın ekonomide alacağı ve vereceği, güvenlikte sorumluluğu, denetimde yetkisi, kültürde cemiyeti ve değerleri, medyada sözü olabilen bir toplum. Nihayetinde *çoğunluğun dediği doğrudur*'a çıkan demokrasi gibi değil, çoğunluğun azınlığı ezmediği, azınlığın da hürriyeti istismar etmediği bir toplum.

Bireyin hayat tarzını taşıyan cemiyeti seçebileceği ama cemiyetin de bireyin hayat tarzı hakkında söz sahibi olduğu bir toplum. Doğrunun veya yanlışın, hürriyetin ve kısıtlamaların sonu gelmez tartışmaları ve buna bağlı oylamalarından çok, cemiyetlerin kendi mensupları için kültüre yön verebildiği bir toplum. Ben böyle bir toplumu istiyorum. Değişik insanların gerçekten değişik olduğu ve bu yüzden aç ve yalnız kalmadıkları bir toplum.

Hepimiz *ihtiyaçları karşılanan robotlar* olmadan önce söylemek istedim.